

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite:

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntopyyntö 19.1.2022 (HE 301/2022 vp)

Asia:

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen liittyviksi laeiksi

TAUSTAA

Hallituksen esitys perustuu 8.1.2020 antamaani kanteluratkaisuun OKV/719/1/2019. Kantelija kertoi, ettei ollut löytänyt Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämästä tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä hakemiaan sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan eli Samun asiantuntijajäsenten tietoja. Tämän perusteella kantelija arveli, että lähes kaikki lautakunnan asiantuntijajäsenet olivat laiminlyöneet laissa säädetyn velvollisuutensa ilmoittaa sidonnaisuuksistaan.

Samun asiantuntijajäsenten on lain mukaan ilmoitettava sidonnaisuuksistaan siten kuin tuomioistuinten asiantuntijajäsenten, jotka ilmoittavat sidonnaisuutensa tuomioistuimelle. Tuomioistuin tallentaa sidonnaisuustiedot Oikeusrekisterikeskukseen, josta ne ovat kaikkien tarkastettavissa. Sosiaali- ja terveysministeriö sekä oikeusministeriö totesivat antamissaan selvityksissään, että sidonnaisuuksien ilmoitusvelvollisuus ja rekisteröintivelvollisuus ovat kaksi eri asiaa eikä laissa ole säädetty Samun asiantuntijoiden sidonnaisuuksien rekisteröimisvelvollisuudesta. Tämän ja eräiden käytännön ongelmien vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö oli päättänyt, että sidonnaisuusilmoitukset toimitetaan sosiaali- ja terveysministeriölle, jossa niitä myös säilytetään ja josta ne ovat pyydettyä saatavissa.

Sama menettelytapa koski myös työeläkeasioiden sekä tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntien asiantuntijajäseniä.

Kanteluun saamani selvityksen valossa edellä kuvattu käytäntö näyttäytyi yleisölle epäselvänä eikä sidonnaisuustietojen pyytjä voinut tietää, että kyseisten lautakuntien asiantuntijajäsenten tietoja tulee Oikeusrekisterikeskuksen asemesta pyytää erikseen ministeriöstä. Oli myös hyvin todennäköistä, että tietoja Oikeusrekisterikeskuksesta hakenut tekee tietojen puuttumisesta virheellisiä johtopäätöksiä lautakuntien jäsenten ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta, kuten kantelijakin oli tehnyt. Käytäntö ei myöskään perustunut lakiin eikä palvelut lainkäytön avoimuutta tai toteuttanut kansalaisten mahdollisuutta valvoa julkisen vallan käyttöä.

Päätöksen johtopäätösosassa totesin seuraavaa:

”Oikeusrekisterikeskus ylläpitää tuomarien ja tuomioistuinten asiantuntijajäsenten sidonnaisuusrekisteriä. Toimeentuloturvan muutoksenhakulautakuntia koskevissa laeissa ei velvoiteta niiden jäseniä ilmoittamaan sidonnaisuusilmoituksiaan rekisteriin, josta ne olisivat yleisesti saatavissa. Lautakuntakohtaisissa laeissa olevan puutteellisen viittaussäännöksen perusteella ei myöskään ole yksiselitteistä, kenelle lautakuntien asiantuntijajäsenten tulee sidonnaisuusilmoituksensa tehdä.

Sosiaali- ja terveysministeriö sekä oikeusministeriö ovat ilmoittaneet sopineensa käytännöstä, jonka mukaan kyseisiä sidonnaisuusilmoituksia säilytetään sosiaali- ja terveysministeriössä josta niitä voi pyytää samalla tavoin kuin Oikeusrekisterikeskuksesta.

Ministeriöiden sopima käytäntö ei kuitenkaan ole selkeä, ei palvele lainkäytön avoimuutta eikä toteuta kansalaisten mahdollisuutta valvoa julkisen vallan käyttöä. Käytäntö ei myöskään perustu lakiin.”

Pyysin sosiaali- ja terveysministeriötä ryhtymään toimeentuloturvan muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnissä ilmenneiden seikkojen korjaamiseksi tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin.

Pidän luonnollisesti perusteltuna, että tämä on nyt johtanut lainsäädäntötoimiin.

ESITYKSESTÄ

Esityksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuuksia koskevat tiedot rekisteröitäisiin jatkossa samaan Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään sähköiseen rekisteriin kuin tuomareiden

sidonnaisuudet ja sivutoimet. Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnistä säädettäisiin myös vastaavasti kuin tuomioistuinten sivutoimisten asiantuntijajäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnistä.

Uudistus kohentaa merkittävästi yleisön tiedonsaantia lautakuntien jäsenten mahdollisista sidonnaisuuksista, kun tätä koskevat julkiset tiedot voisi jatkossa hakea yleisölle avoimesta internetin sähköisestä rekisteristä. Tämä puolestaan edesauttaa lautakuntien ratkaisutoiminnan ja niiden käyttämän julkisen vallan valvontaa ja on omiaan lisäämään myös yleisön luottamusta lautakuntiin.

Olen 4.8.2022 antanut käsillä olevasta hallituksen esityksestä sen luonnosvaiheessa lausunnon sosiaali- ja terveysministeriölle. Lausunnessani esitetyt näkökohdat on pääosin otettu huomioon esityksen jatkovalmistelussa eikä oikeuskansleri myöskään havainnut valtioneuvoston päätöksenteon valvonnassa oikeudellista estettä esityksen antamiseen eduskunnalle.

Kiinnitin mainitussa lausunnessani kuitenkin huomiota siihen, että esitys ei sisällä erillistä ehdotusta tai arvioita siitä, miten erityisesti ehdotetun Oikeusrekisterikeskuksen sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lain 4 §:n 1 momentin sääntely täyttää tiedonhallintalain 24 §:n 2 momentin sääntelyä koskevat vaatimukset.

Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain 24 §:n 2 momentin mukaan tiedon antamisesta muussa sähköisessä muodossa ja yleisölle katseluyhteytenä toteutettuna tietopalveluna säädetään erikseen. Tiedonhallintalain hallituksen esityksen 24 §:n 2 momentin säännöskohtaisten perustelujen (HE 284/2018 vp, s. 111) mukaan

”Pykälän perusteella viranomaisen ei voi esimerkiksi avata tietoverkkoon yleisiä tietopalveluja viranomaisen tietovarannoissa oleviin henkilötietoja sisältäviin tietoineistoihin, vaan tästä tulisi säätää erikseen laissa, kuten perustuslakivaliokunta on edellyttänyt”.

Esityksessä ei erikseen tarkastella yksityiskohtaisesti tiedonhallintalain 24 §:n 2 momentin sääntelyn vaatimuksia, mutta esityksen sivuilla 41-45 (esimerkiksi s. 41-43, kohta 12.2.2 ja s. 44, kohta 12.2.3) arvioidaan varsin kattavasti ehdotettua tietojen rekisteröintiä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatus yksityiselämän suojan ja sen osana henkilötietojen suojan kannalta (esimerkiksi erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen sisällyttämisestä rekisteriin). Ehdotettava rekisteröinti on rekisteröitävien yksityiselämän suojan kannalta merkityksellistä sen tarkoittaessa eräiden heitä koskevien tietojen merkitsemistä sähköiseen rekisteriin, josta tiedot olisivat yleisön vapaasti saatavissa siltä osin kuin niitä koskevasta salassapidosta tai luovutusrajoituksista ei erikseen säädetä.

Nähdäkseni esitys ottaa riittävästi huomioon tiedonhallintalain 24 §:n 2 momentin sääntelyä koskevat vaatimukset eikä se anna aihetta muihinkaan huomioihini.

Hallituksen esityksessä katsotaan, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Rekisteröidyn yksityiselämän suojaan sekä henkilötietojen suojaan liittyvien näkökulmien vuoksi pidän perusteltuna esityksen johtopäätöstä, että on suotavaa, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

OKV/144/22/2023-OKV-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: